

ASKERİ EŞYA VE AKSEUARLARDAN NAKIŞLI DERİ SİLAHLIKLAR¹

Embroidered Gun Racks Of Leather Among The Military Items And Accessories

Prof. Dr. Melda ÖZDEMİR

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Ankara/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7087-5561>

Arş. Gör. Emine ODABAŞI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, El Sanatları Bölümü, Ankara/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9785-0084>

ÖZET

Türklerin yaşamında deriden yapılmış ürünlerin önemli yer tuttuğu bilinmektedir. Hayvancılık başlıca geçim kaynağı olduğu için deri yaygın kullanılan bir malzeme olmuştur. Türkler, giysi ve giyim aksesuarları, at, eğer, koşum takımları, silah aksesuarları kap kacak, çadır gibi birçok nesnenin yapımı ve süslemesinde deriden yararlanmışlardır. Orta Asya'da ve Anadolu'da göç sonrası iki ayrı tarzda gelişen Türk sanatı; deri ürünlerin biçim ve süslemelerine de yansımıştır. Günümüzde Türklerin Orta Asya ve Osmanlıda oluşturdukları deri sanatı ürünleri yurtiçi ve yurt dışında müzelerde, çeşitli koleksiyonlarda bulunmaktadır. Türk deri sanatı incelendiğinde askeri alanda kullanım yerlerine göre, atıcı, kesici, savunma ve ateşli deri silah teçhizatı olmak üzere 4 grup altında toplandığı görülmektedir. Bu çalışma da; 2 adet Türk ve İslam Eserleri Müzesi, 3'er adet Beşiktaş Deniz Müzesi ve Harbiye Askeri Müze'sinde bulunan ateşli deri silah ve teçhizat gurubunda yer alan 8 adet nakışlı deri silahlıklar; ait olduğu dönem, boyut, ürünlerde kullanılan; gereç, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri açısından detaylı olarak incelenmiş ve tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Deri, Nakış, Süsleme, El sanatları, Silahlık

ABSTRACT

The articles made of leather are known to have an important place in the life of the Turkish people. Leather has been a widely used material as the husbandry is the main source of income. Turkish people made use of leather for the manufacture and decoration of many objects such as clothing and clothing accessories, saddles and harnesses for horses, weapon accessories, utensils, and tents. The Turkish art that developed in two different styles after immigration in Central Asia and Anatolia is also reflected in the form and decoration of the articles of leather. Today, the articles of the leather art created by the Turkish people in Central Asia and the Ottoman Empire are found in various collections in museums in Turkey and abroad. When the Turkish leather art is examined, it is seen that it is grouped under 4 groups according to the use in the military field: armaments of leather for shooting, edged, and breaching weapons, and firearms. In this study, 8 embroidered gun racks of leather among the armaments of leather for firearms, with 2 being obtained from Turkish and Islamic Art Museum, and 3 each being obtained from Beşiktaş Naval Museum and Harbiye Military Museum have been examined in detail for the period to which they belonged, and for the equipment, technique, color, motif and composition used in the articles, and tried to be introduced.

Key Words: Leather, Embroidery, Ornament, Handicrafts, Gun Racks.

1.GİRİŞ

Müzeler, insanlığın hazine odalarıdır. Tüm insanlığın belleği, kültürü, düşleri ve umutları orada saklanır (Ambrose ve Paine, 2005: 6). Müze, geçmişi "geçmiş" haline getiren, daha doğrusu belli bir geçmişin "geçmiş" olarak seçilip algılanmasını sağlayan bir mekândır (Shaw, 2004: 7). Ayrıca, Müze; topluma ve toplumun gelişimine hizmet eden, kamuya açık; eğitim, araştırma ve keyif amacıyla insanlığın ve onun çevresinin maddi ve manevi mirasını elde eden, muhafaza eden, araştıran, ileten ve sergileyen, kâr amacı gütmeyen, kalıcı kurumdur. (Alshishani, 2018 :1). Ülkelerin kültürel değerlerinin oluşmasına önemli

¹ *Bu çalışma; 58/2018-01 kodlu "Deri Üzerine Yapılan Nakış Tekniklerinin İncelenmesi ve Özgün Tasarımların Endüstriyel Nakışta Uygulanması" isimli proje Gazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi tarafından desteklenmiştir.

katkılarında bulunan müzeler, bilim, sanat, folklor ve antika eşyalar gibi çeşitli konulardaki eserleri bir arada ya da doğa, etnografya ve havacılık gibi sadece tek bir konuyu içeren eserler sergilenir (Sarioğlu ve Özdemir, 2007:85-86).

Bu çerçevede Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Beşiktaş Deniz Müzesi ve Harbiye Askeri Müzesi koleksiyon zenginliği ve çeşidi açısından dünyanın en önemli müzelerindedir.

Türk ve İslâm sanatı eserlerini topluca kapsayan ilk Türk müzesi, Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'dir. XIX. yüzyılın son çeyreğinde başlayan kuruluş çalışmaları, 1913 senesinde nihayete ermiş ve müze Süleymaniye Camii külliyesi içinde yer alan imarethane binasında, 1914'te, "Evkaf-ı İslâmiye Müzesi" adı ile hizmete girmiştir. Osmanlı Devleti'nin sona ermesi ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasından kısa bir süre sonra müzenin ismi "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi" olarak değiştirilmiştir. 1983 yılına kadar imarethane binasında hizmet veren müze o tarihten sonra, Sultanahmet meydanında bulunan ve İbrahim Paşa Sarayı ismiyle meşhur olmuş binaya taşınmıştır. Konusunda dünyanın sayılı müzeleri arasında yer alan Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, kırk bin eseri aşan koleksiyonu ile Türk ve İslâm sanatının hemen her döneminden ve her türünden seçkin eserlere sahiptir. Müze; Halı, El Yazmaları ve Hat Sanatı, Ahşap Eserleri, Taş Sanatı, Keramik ve Cam, Maden Sanatı ve Etnografya bölümlerinden oluşmaktadır (Cengiz, 2010:291).

Araştırma kapsamında ele alınan diğer bir müze ise Beşiktaş Deniz Müzesi'dir. Müze 1897 yılında, II. Abdülhamit'in izni, Bahriye Nazırı Bozcaadalı Hasan Hüsnü Paşa'nın emirleri doğrultusunda "Müze ve Kütüphane İdaresi" adıyla Tersane-i Amire'de küçük bir binada kurulmuştur. Dönemsel koşullar gereği çeşitli zamanlarda farklı binalarda hizmet veren müze, son olarak 1961 yılında Beşiktaş'taki (önceleri maliye binası olarak kullanılan) bugünkü yerine taşınmış ve "Deniz Müzesi ve Arşivi Müdürlüğü" adıyla hizmete girmiştir. Müze Ana Teşhir Binası'nın hemen yanında yer alan XX. Yüzyıl başlarında inşa edilen ve önceleri uçak hangarı, tekne onarım atölyesi ve garaj olarak kullanılan bir depo müzeye tahsis edilmiştir. Bina çeşitli ilavelerle 1971 yılında "Tarihi Kayıklar Galerisi" adı altında müze koleksiyonunda yer alan kadirga ve saltanat kayıklarının muhafaza edilerek sergilendiği galeri olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Tarihi Kayıklar Galerisi'nin müze olarak inşa edilmemiş olmasından ve yeterli büyüklükte olmamasından kaynaklanan sıkıntılar giderilemediğinden 2005 yılında bir mimari proje yarışması açılmıştır. 2008 yılında yeni müze binası ihalesi sonuçlanmış ve çağdaş müzecilik anlayışına uygun olarak Ana Teşhir Binası, Tarihi Kayıklar Galerisi, Kültür Sitesi ve Açık Sergi Alanlarından oluşan müze inşaatına başlanmıştır. İlk olarak tarihi kayıkların inşaat sürecinde korunabilmesi için geçici bir depo inşa edilmiş ve 2009 yılında kayıklar bu depoya taşınmıştır. 2013 yılında restorasyon çalışmaları tamamlanmış ve Tarihi Kayıklar Galerisi 04 Ekim 2013 tarihinde ziyarete açılmıştır (<https://denizmuzesi.dzkk.tsk.tr/index.php/tr/tarihce-1>).

Müzeler arasında yer alan askeri eserlerin sergilendiği en önemli Harbiye Askeri Müzesi'nin kuruluşu için yapılan ilk çalışma, Fatih'in İstanbul'u fethinden sonra ele geçen kıymetli silah, araç ve gereçleri Sultanahmet semtinde bulunan Aya İrini Kilisesi'nde muhafaza etmesiyle birlikte başlamıştır. Cebe-hane denilen bu yer, müze adı altında olmasa bile askeri malzemeleri saklayıp tutması bakımından müze işlevini görmüştür. Askeri müzenin kurulması fikri ise, ilk olarak 18. yüzyılda ortaya çıkmış ve Osmanlı devletinde başlayan Batı tarzında yenileşme hareketlerine uygun olarak da Cebehane'nin yeniden işlerlik kazandırılması sonucunda 1726'da "Darü'l-Esliha" adıyla açılmıştır. Fakat, III. Selim ile II. Mahmut dönemlerindeki ayaklanmalar sonucu büyük zarara uğramıştır (Biçici 1995: 6). Askeri müze ve kültür sitesi olarak kullanılan eski harbiye binası 1841 yılında Osmanlı ordusuna subay yetiştirmek üzere yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra da işlevini sürdüren bu okulda, yaklaşık 100 yıl kadar bir süre içinde birçok subay ve komutan yetişmiştir. 1846 yılında, Abdülmecit devrinde Tophane Müşiri Ahmed Fethi Paşa, bir askeri müze kurulması fikrini ortaya atmış ve Mecma-i Esliha-i Atika ve Mecma-i Asar-ı Atika olmak üzere iki bölüm halinde hazırlanmıştır (Akbulut 2000: 231). 1908 yılında Meşrutiyetin ilanından sonra askeri müze binası baştan sona onarılmış ve II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte askeri müzede bulunan çok kıymetli silah ve harp araçları Niğde'ye taşınmıştır. 1949 yılında tekrar İstanbul'a getirilerek Maçka Silahhanesi'nde sergilenmiştir. Eserler, 1955 yılında Harbiye Jimnastikhanesi'ne taşınmıştır. Buranın müze haline dönüştürülmesi uzun zaman almıştır. 1966 yılında eski harbiye binasının "Askeri Müze" olarak kullanılmasına karar verilmiştir. Alınan kararlar doğrultusunda binanın dışı aslına uygun olarak restore edilirken iç mekâna da sergi salonları ilave edilmiş ve çağdaş müzeciliğin gereksinimleri doğrultusunda tamamlanarak 1993 yılında askeri müze sergilerinin tamamı eski Harbiye binasında ziyarete açılmıştır (Tekeli 1996: 14).

Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı, askerî kültür varlıkları kapsamında yaklaşık 55.000 objeye sahiptir ve bu eserlerden 5.000 adedi müze sergi salonlarında sergilenmektedir (Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı msb.gov.tr).

Sert iklim koşulları, avcı-atçı yaşam biçimi, Türklerin giysi, giyim aksesuarları ve diğer alanlardaki kullanım eşyalarında deriyi malzeme olarak seçmelerinde etken olmuştur. Zamanla Anadolu'ya yayılan dericilik sanatı (Sarioğlu, Özdemir, 2007: 92), orduya önem veren Osmanlı İmparatorluğunda ordu için üretilen eşyada deri kullanımı oldukça yaygındır. Özellikle Fatih Sultan Mehmet'in Osmanlı sınırlarını genişletme arzusu, savaş için gerekli, deri koşum takımlarına, askeri ayakkabılara, kılıçları korumak için kınalara ihtiyaç göstermiştir. Böylece, deri önemli bir savaş malzemesi olmuş ve askeri alanda, korunma amacı ile gerek giysilerde gerekse savunma silahlarında kullanılmıştır. Derinin çoğunlukla barutluk, kütüklük, fişeklik, silah muhafazaları gibi silah donanımlarında kullanıldığı görülmektedir (Erdönmez, 2002: 92). Bu deriler üzerinde görülen nakışlar ise oldukça kusursuz bir biçimde yapılmış ve günümüze kadar neredeyse bozulmadan gelebilmiştir. Bu eserler pek çok müzede sergilendiği gibi araştırmaya konu olan Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Beşiktaş Deniz Müzesi ve Harbiye Askeri Müzesinde çok sayıda nakışlı deri ürünü koleksiyonuna sahiptir. Bu müzelerde bulunan eserler arasında yer alan silahlık, tabanca koymaya yarayan ve bele takılan kat kat meşinden bir tür kemerdir. Kama, hançer, bıçak gibi kesici aletler, tabanca, tütün tabakası, tesbih, saat vb. eşyalar bu meşin katlara yerleştirilir (Önder, 1998: 34). Bu silahlar üzerinde yer alan işlemler dival işi, basit nakış iğne teknikleri ve süzeni tekniklerine rastlanmıştır.

2. DERİ SİLAHLIKLAR ÜZERİNDE KULLANILAN NAKIŞ TEKNİKLERİ

2.1. Dival İşİ

Yüzü ve tersi birbirinden farklı, üstte çok sayıda sim ipliğin bir arada kullanılarak yüzünden sarma, tersinden hiristo teyeli görüntüsü oluşturulan bir işleme çeşididir. Bu teknik dokuma iplikleri kapatılarak yapılan iğnelerden; atma iğneleri grubunda yer almaktadır.

Bazı kaynaklarda dival işi, Bursa işi, zerdüz işi olarak geçen dival işinin, halk arasında "mukavva işi", "basdırma" olarak ta adlandırıldığı görülmüştür (Sürür, 1976: 41). Bu teknikte düz sarma, verev sarma, balıksırtı, hasır iğne gibi çeşitli teknikleri de bulunmaktadır. Sim, sırma, klaptan vb. gibi parlak ipliklerle yapılıp üzeri tırtıl, kurt, pul, boncuk gibi materyallerle süslenerek zenginleştirildiğinde ortaya oldukça görkemli ve pırıltılı bir işleme tekniği çıkmaktadır.

Saray koleksiyonunda yoğun olarak kullanılmış olan bu teknik kordon tutturma ve sarma iğneleri ile zenginleştirilmiştir. 19. yüzyılda saray dışında da yoğun olarak kullanılması, bu tekniğin dönemin modası olarak görüldüğünü göstermektedir (Demirli, 2006: 170). Dival işinin Anadolu kaynaklı tarihine baktığımızda, çeşitli kaynaklara ve ulaşılan eski örnekler dayanarak Anadolu'da Selçuklular döneminde ilk defa uygulanmaya başlandığı görülmektedir (Meriç, 1991: 23). 14. yüzyılda yaşamış gezginlerden İbni Batuta seyahatnamesinde altınla işlemeli pamuklu elbiselerin yapıldığından bahsetmiştir (Parmaksızoğlu, 1971: 14). 15. yüzyılda Fatih devrinde, erkeklerin, üzerine sarık sardıkları külah biçimi başlığın aynısını, kadınların, özellikle de gelinlerin giydiği görülmektedir (Aşa, 1996: 68-69). 16. yüzyılda Şehzade Mehmet'in olduğu düşünülen, kaftanlarda ve bir grup kitap kabında "zerdüz işi" olarak bilinen dival işi çeşitlemeleri görülmektedir (Barışta, 1999: 30). Bu yüzyılda daha gelişmiş olarak yaygınlaşan sırma işçiliği ve işlemecilik, Osmanlı kadınlarının saray ve konaklarında giderek günlük uğraşları arasında yer almıştır (Yetimoğlu, 1992: 72). 17. ve 18. yüzyılda Dival işinin iyice arttığı, 19 yüzyıldan sonra ise daha yaygınlaşmıştır (Barışta, 1997: 54). Dival işi tekniği ile deri üzerine yapılan işlemlerde ise klaptan ve boncuk malzemeleri kullanılmaya başlanmıştır (Berker, 1981: 11-12).

Dival işinin iğne teknikleri: İncelenen eserlerde dival işi iğnelerinden; düz sarma, verev sarma, yarmalı sarma, kabartma sarma, balıksırtı ve verev pesent teknikleri uygulanmış olup teknikler ile ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Düz sarma: Dival işinin en çok kullanılan tekniklerinden biridir. Desen üzerinde yapılacak sarmanın yönünü bozmamak ve birleşme noktalarında başarılı bir sonuç elde etmek için sarmanın yönü işleme kartonu üzerinde hafif bir biçimde çizilmelidir. Sarmanın yönü desenin ortasından geçen hatta dik açı oluşturmalıdır. Simetrik motiflerde sarmanın yönü iki motifte de aynı olmalı, birleşme noktalarında açıklık ya da sıkışıklık olmamalıdır. Desen sivri uçlardan merkeze doğru işlenmelidir (Köklü, 2002: 136).

Verev sarma: Dival içinde daha çok bordürlerde kullanılan bir tekniktir. Bu teknik düz sarma iğne tekniğinin verev olarak yapılmasından meydana gelmektedir.

Yarmalı sarma: Dival içinde sık kullanılan tekniklerden biridir. Geniş desenlerin daha düzgün ve rahat işlenmesini sağlamak, yaprak motiflerinin damarlarını belirginleştirmek ve işlemeye estetik bir görünüm katmak amacıyla, sarmanın yarmalı olarak yapılmasından oluşur (Köklü, 2002: 139).

Kabartma sarma: Dival işlemede kabartma kartonla, iplikle, sertleştirilmiş kumaşla ve pamukla yapılmaktadır. Kabartmalar genellikle düz sarma, verev sarma, balıksırtı gibi teknikler ile işlenir. Kabartma sarmaya geçilmeden önce desen tamamı işlenmeli, kabartma sarma sona bırakılmalıdır. İşleme sırasında sarmanın kabartmayı daha düzgün örtebilmesi için düz sarmadan 2-3 kat fazla iplik kullanılır” (Markaloğlu, 1996: 50-51).

Balıksırtı: Dival içinde balıksırtı görüntüsü, tek yönlü ya da çift yönlü verev sarma yapılarak verilebilmektedir. Çift yönlü verev sarma özellikle bordürlerde daha sık kullanılmaktadır (Köklü, 2002: 143). Genellikle dal motiflerinde ve kıvrımların oluşumunda kullanılan bir tekniktir. Bu teknik motifin kenarlarından içe doğru veya motifin ortasından kenara doğru uygulanır.

Pesent: Geniş motiflerde ve bordürlerde uzun işleme ipliklerini bölmek amacı ile işleme kartonuna belirli bir düzende batılması ile oluşan tekniktir. Düz pesent, verev pesent, A pesent, zikzak pesent (civankaşı) gibi isimler almaktadır (Köklü, 2002: 140).

Deri örneklerinde uygulanan tekniklerden de anlaşıldığı gibi, derinin yumuşaklığı nedeniyle kolay işlenebilir olması kumaşın kullanıldığı her alanda yer almasına olanak sağlamış ve süsleme motiflerinin en ince detaylarına kadar çok değişik teknikler uygulanabilmiştir.

2.2. Türk İşi Tekniği: Kasnak veya gergef üzerine gerilen kumaşlar üzerine; iplik, tel ve sim kullanarak işlenen, mürver iğne tekniği dışında tersi yüzü aynı görünüşte olan işleme çeşididir. Geleneksel işlemelerimizden olan bu işleme türü kumaşa desen çizilerek geçirilir (Sain, 1994:17). Dokuma iplikleri üzerinden yürütülerek yapılan iğne tekniklerinden; sayılarak yapılan iğneler grubunda yer almakla birlikte sayılarak yapıldığı gibi çizilerek te yapılan bir tekniktir.

Türk işlemelerinden elde bulunan en eski kaynaklar 16. yüzyıl örnekleridir. Bu yüzyıl işlemelerinde, motifler çok sade, iddiasız ve doğadaki görünümünden oldukça farklı stilize edilmiştir (Özcan, 1994: 3). 16. yüzyılda dokumacılığın çok ilerlediği ve işlemelerde kalın bükümlü, doğal boyalı ipek iplikler, çok ince çekilmiş altın, gümüş ve metal iplikler vb. gereçlerin kullanıldığı günümüze ulaşan örneklerden anlaşılmaktadır.17. yüzyıl işlemeleri incelendiğinde, kaliteli keten dokumaların ve metal bükümlü ipek ipliklerin giderek yaygınlaştığı dikkati çekmektedir. Bu dönemde 16. yy. ‘a göre; pesent ve hesap iğnelerinin artış gösterdiği bu iğne teknikleri ile birlikte hasır iğne, sarma balıksırtı, civankaşı iğne tekniklerinin de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tüm bu yüzyıllarda kullanılan iğne teknikleri, yardımcı teknikler, renkler, kompozisyonlar ve motifler günümüze ışık tutmaktadır. İncelemeler yaptığımız takdirde bu yapılan çalışmalardan esinlenerek yeni motifler yaratılabilir (Köklü, 2002: 75-76).

Türk İşi İğne Teknikleri: Düz pesent, verev pesent, tahrilli pesent, gözeme, dolgulu sarma, verev sarma, balıksırtı, civankaşı, hasır iğne, susma, muşabak, mürverdir. (Köklü, 2002: 84). Araştırma kapsamında elde edilen eserlerde verev sarma ve susma teknikleri uygulanmış ve bu teknikler ile ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Sarma (verev sarma, düz sarma): Çok eski zamanlarda günümüze kadar kullanılan bir işleme tekniğidir. İşleme yapılan malzemenin yan yana sıralanması ile oluşur. Arada boşluk kalmaması için iğne bir önceki sıranın hemen yanına batırılması gerekmektedir (Art Of Embroidery, 2010: 74-76). Çizilen desenin sınır çizgileri üzerinde iğne ile ipliğin karşılıklı olarak bir noktadan batırılıp, bir noktadan çıkarılması işlemiyle uygulanan bir iğnedir (Barışta, 1999: 223).

Susma: Bu teknik ile çeşitli su ve desen oluşturma mümkündür. Üçgen, dikdörtgen, kare, şekilli v.b. şekillerde işlenmektedir (Köklü, 2002: 102).

2.3. Basit Nakış İğne Teknikleri: İşlemeye yeni başlayanların kolayca yapabilecekleri tekniklerdir. Tek ya da birkaç iğne tekniğinin bir arada kullanılması ile meydana getirilen iğne tekniklerinden oluşmaktadır. Yapımı çok vakit almayan kolay bir teknik olması nedeni ile her türlü üründe, özellikle gündelik kullanılan ürünlerde rahatlıkla uygulanabilir (Köklü, 2002: 51).

Basit nakış iğne teknikleri, bir üründe tak başına kullanılabilirdiği gibi çeşitli iğne teknikleri ile birlikte de kullanılmaktadır. Uygulama yaparken kullanılan malzemenin birbirine uyum içinde olması gerekmektedir. Zeminde kullanılan kumaş, deri veya keçenin iplik ile uygun kalınlıkta olmasına dikkat edilmelidir. Aski takdirde kumaş ince iplik kalın olursa teknik çok kaba gözüktür, kumaş kalın iplik ince olursa iplik kumaşın içine gömülür ve kaybolur. Bu teknikte pek çok iğne çeşidi vardır.

Araştırma kapsamında incelenen eserler üzerinde sap işi, makine dikişi, tohum işi, balıksırtı, harç tutturma teknikleri uygulanmış ve teknikler ile ilgili bilgiler aşağıda açıklanmıştır.

Sap işi: En sık kullanılan ine tekniklerindedir. İğne ardı olarak ta isimlendirilmektedir. Tersinden makine dikişi görüntüsü elde edilir.

Makine dikişi: Genellikle ürünlerin kenarında kullanılır. İşi tamamlamak için yapılan bir tekniktir. Tersinden sap işi görüntüsü elde edilir.

Tohum İşi: Bu iş tek tek, sıra halinde veya bir desenin içini doldurmak için yapılır. İğnenin üzerine iplik dolanarak gerçekleştirilir. Desen çalışmalarında bitkilerin tohumunu işlemekte tercih edilen bir tekniktir.

2.4. Aplike Tekniği: Halk arasında ‘kapama’ ‘ yama işi’ ismiyle bilinen bu iğne kumaşın üzerine başka kumaştan hazırlanmış motifin tutturulması ile yapılır. Aplike, bir kumaş üzerinde desen oluşturmak için farklı şekillerde kesilen kumaş parçalarının anlamlı bir bütün oluşturarak çeşitli dikiş teknikleriyle sabitlenmesidir. Kaşgarlı Mahmud’un Dîvânü Lugâti't-Türk adlı eserinde applike yerine yama kelimesini kullandığını görülmektedir (Dıvrak, 2010: 33).

Aplike bir zemin kumaşına boyut ve doku katan dekoratif bir yüzey tasarım tekniğidir. Birleştirme, ekleme, tutturma anlamlarına gelen Fransızca ‘appliquer’, Latince ‘applicare’ kelimelerinden türetilmiştir (Theufel, 2003: 90).

İlk çağlarda yıpranmış alanları güçlendirecek veya deliklere karşı bir yama görevi göreceği gibi görünse de, applike yüzyıllarca birçok kültür tarafından kullanılan yaratıcı bir sanat biçimine dönüşmüştür. XVI. ve XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda çok sıklıkla uygulanmış nakış tekniklerinden biridir.

İşlemenin ve süslemenin bilinmediği ilk çağlarda bile aplikenin yapıldığı söylenmektedir. Tarih süreci içinde en önemli applike örneklerinden bazıları çeşitli kaynaklarda aktarıldığı gibi Orta Asya Türklerine aittir. Türk el sanatlarının ilk örneklerinin bulunduğu Pazırık Kurganı çok önemli bir yere sahiptir. Burada bulunan kırmızı, mavi, sarı ve beyaz renkli keçe parçaları ile yapılmış eyer örtüleri, örtüler, perdeler Asyalıların M.Ö. 1. yüzyıl 'da kumaş boyama ve applike yapmaktaki ustalıkları göz önüne sermektedir (Barışta, 1995: 6).

Osmanlı Devleti'nde applike, metal applike, yama işi gibi iğnelerle antinaturalist veya non-figüratif olarak nitelendirilebilecek yepyeni görüntüler elde etmişlerdir (Barışta, 1998: 131). 16. yy da applike, kordon tutturmanın yanı sıra altın metal plakalarla yapılmış süslemeler fark edilmektedir. Bir grup ok ve yay torbasında yeşim plakalarla yapılmış bezemeler görülmektedir (Barışta, 1998: 30). Bunların yanı sıra derilerde applike ve baskıda görülmüştür (Berker, 1981: 7). 17. yüzyıl işlemlerinde önceki dönemlere göre iğne sayısında bir artış gözlenmiştir. Bu iğne teknikleri arasında applike ve metal plaka applike de bulunmaktadır (Barışta,1995: 38). 18 ve 19. yüzyıllarda da diğer dönemlerde olduğu gibi birçok iğne tekniğinin ile birlikte applike ve metal plaka applike kullanılmıştır (Barışta, 1995: 52).

Derinin ilk kullanımı doğa koşullarına karşı korunmak olsa da, kolay şekil alabilen bir malzeme olması ile üzerine çok çeşitli süslemeler yapılmasına neden olmuştur. Eski Türklerde çizme, ayakkabı veya benzeri deri giysiler üzerine çeşitli renklere küçük deri parçalarını desen oluşturacak şekilde applike edilerek süslenmeye başlanılmıştır (Türkoğlu, 2002: 154).

3. NAKIŞLI DERİ SİLAHLIK ÖRNEKLERİ

Araştırma kapsamında 2 adet Türk ve İslam Eserleri Müzesi, 3'er adet Beşiktaş Deniz Müzesi ve Harbiye Askeri Müzelerinde yer alan toplam 8 adet nakışlı deri silahlığın ait olduğu dönem, envanter numaraları, boyutları, ürünlerde kullanılan; gereç, teknik, renk, motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenmiştir.

Fotoğraf 1'de Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde ETN 2028 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlığın ait olduğu dönem bilinmemekle birlikte 12 cm en, 32 cm boy ölçüsündedir. Bu ölçüler envanter kayıtlarında

bulunmamaktadır. Resim üzerinde bulunan ölçüm cetveline göre yaklaşık olarak araştırmacı tarafından alınmıştır. Siyah deri silahlık dikdörtgen formludur. Uzun taşıma kayışı vardır. Silahlığın ön yüzü; yapraklardan oluşan bitkisel bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon altın sarısı sim iplik ile dival işi tekniğinde süslenmiştir. Bu kompozisyonun kenarına ince deri şeritler baklava dilimi şeklinde geometrik bezeme bir merkezde düzenlenmiş kompozisyon deri iplikler ile sap işi tekniğinde applike edilmiştir.

Fotoğraf 1: Dival işi tekniği ile işlenmiş silahlık

Fotoğraf 2'de Türk ve İşlam Eserleri Müzesi'nde LT 222 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlık 19. Yüzyıla ait olup, 15 cm en, 37 cm boy ölçüsündedir. Bu ölçüler envanter kayıtlarında bulunmamaktadır. Resim üzerinde bulunan ölçüm cetveline göre yaklaşık olarak araştırmacı tarafından alınmıştır. Kahverengi deri silahlık dikdörtgen formludur. Üç bölümden, tek kapaktan oluşmaktadır ve uzun taşıma kayışı vardır. Silahlığın ön yüzü; üçgenlerden oluşan geometrik bezeme düzgün sıralamalarla düzenlenen kompozisyon krem rengi ipek iplik susma tekniğinde işlenmiştir. Bu kompozisyonun iki kenarına ve silahlığın üç bölümünün kenarlarına verev sarma yapılmıştır. Silahlığın üst kısmı; yapraklardan oluşan bitkisel bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon altın sarısı sim iplik ile dival işi tekniğinde ve kenarına üçgenlerden oluşan geometrik bezeme bağlantılı sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyon susma tekniğinde işlenmiştir.

Fotoğraf 2: Dival işi ve susma tekniği ile işlenmiş silahlık

Fotoğraf 3 ve Fotoğraf 3 a'da Beşiktaş Deniz Müzesi'nde AA 972 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlık 19. yüzyıla ait olup, 25,5 cm en, 47 cm boy ölçüsündedir. Silahlık manken üzerinde ve sergi bölümünde bulunduğu için ölçüsü görevliler tarafından alınmıştır. Siyah deri silahlık dikdörtgen formludur. Uzun taşıma kayışı vardır. Silahlığın ön yüzü; yapraklar, kıvrım dallardan oluşan bitkisel bezeme simetrik olarak yer almaktadır. Silahlığın üst kısmında bulunan geniş bölmeye yuvarlak geometrik bir bezemenin içinde çarkifelekten bitkisel bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon bulunmaktadır. Kompozisyonlar altın sarısı sim iplik ile dival işi tekniğinde işlenmiştir.

Fotoğraf 3: Dival işi tekniği ile işlenmiş silahlık

Fotoğraf 3 a: Dival işi tekniği ile işlenmiş silahlık detayı

Fotoğraf 4’de Beşiktaş Deniz Müzesi’nde AA 3849 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlık 19. yüzyıla ait olup, 40 cm en, 47 cm boy ölçüsündedir. Silahlığın ölçüsü araştırmacı tarafından alınmıştır. Siyah deri silahlık dikdörtgen formludur. Silahlık dört cepten oluşmakta olup, uzun kayışı vardır. Silahlığın ön yüzünün ortası; ince deri şerit ile baklava dilimi geometrik bezeme şekli verilmiş olup, kenarlara doğru incelerek makine dikişi tekniği ile applike edilmiş ve uç kısımları zımba ile tutturulmuştur. Bu kompozisyonun kenarlarına yapraklar, kıvrım dallardan oluşan bitkisel bezeme simetrik olarak yerleştirilmiş olup, silahlığın üst kısmında bulunan geniş yere; yuvarlak geometrik bir bezemenin içinde çarkifelekten bitkisel bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon bulunmaktadır. Kompozisyonlar altın sarısı sim iplik ile dival işi tekniğinde işlenmiştir.

Fotoğraf 4: Dival işi tekniği ile işlenmiş silahlık

Fotoğraf 5’de Beşiktaş Deniz Müzesi’nde AA 3898 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlık 19. Yüzyıl sonuna ait olup, 27 cm en, 41 cm boy ölçüsündedir. Silahlığın ölçüsü araştırmacı tarafından alınmıştır. Kahverengi deri silahlık dikdörtgen formludur. Silahlık dört gözden oluşmuş olup, uzun taşıma kayışı vardır. Silahlığın ön yüzü üç bölüme ayrılmış ve oluşan kompozisyon üç bölümde işlenmiştir. Her bölümün ortasına lale gelecek şekilde rozet çiçekler, kıvrım dallar, tomurcuklar ve yapraklardan oluşan bitkisel bezeme simetrik olarak yer almaktadır. Lalelerin ortası kabartılarak tırtıl ve kurt ile süslenmiştir. Silahlığın üst kısmında bulunan geniş yere yıldız çiçeğinden oluşan bitkisel bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon yerleştirilmiştir. Silahlığın üst kısmında bulunan bölmelere ise lalelerden oluşan bitkisel bezeme atlamalı sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyon bulunmaktadır. Silahlığın alt kısmında bulunan bölümlerin görünen yerlerine kıvrım dal ve yapraklardan oluşan bitkisel bezeme bağlantılı sıralamalarla düzenlenmiş kompozisyona yer verilmiştir. Bu kompozisyonlar altın sarısı sim ile dival işi tekniğinde işlenmiştir. Her bölümün kenarlarına suzeni tekniği yapılmıştır. Bele bağlanacak kemer kısmında ise kıvrım dal ve yaprak ile oluşan bitkisel bezeme mevcuttur. Kompozisyonun araları verev pesent tekniğinde deri alttan gözükmecek şekilde işlenmiştir.

Fotoğraf 5: Dival işi tekniği ile işlenmiş silahlık

Fotoğraf 6’da Harbiye Askeri Müzesi’nde 517-245 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlık 19. yüzyıla ait olup, 26 cm en, 33 cm boy ölçüsündedir. Silahlığın ölçüsü araştırmacı tarafından alınmıştır. Bordo deri silahlık dikdörtgen formludur. Silahlık üç gözden, tek kapaktan oluşmaktadır ve uzun taşıma kayışı bulunmaktadır. Silahlığın ön yüzünün ortası; hilalden oluşan nesneli bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon ve bu motifi çevreleyen baklava dilimi geometrik bezeme mevcuttur. Silahlığın dört köşesi; kıvrım dallar, yapraklar ve güllerden bitkisel bezeme simetrik olarak yerleştirilmiştir. Kompozisyon iki dar kenarda üçgen şeklinde içe doğru girinti yapan çerçeve ile tamamlanmıştır. Silahlığın en üst bölümünün geniş kısmı; spiral bir dal üzerinde yapraklar ve lalelerden oluşan bitkisel bezemeden oluşan bir merkeze yönlendirilmiş kompozisyon bulunmaktadır. Bu kompozisyonlar altın sarısı sim ile dival işi tekniğinde işlenmiştir. Silahlığın dörtkenarı suzeni ile tamamlanmıştır.

Fotoğraf 6: Dival işi tekniği ile işlenmiş silahlık

Fotoğraf 7’de Harbiye Askeri Müzesi’nde 517-137 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlık 19. yüzyıla ait olup, 15 cm en, 35 cm boy ölçüsündedir. Silahlığın ölçüsü araştırmacı tarafından alınmıştır. Kahverengi deri silahlık dikdörtgen formludur. Silahlık üç gözden, tek kapaktan oluşmakta olup, uzun taşıma kayışı bulunmaktadır ve arkasında fişek konulacak gözleri mevcuttur. Silahlığın ön yüzünün ortası; yıldız çiçeğinden oluşan nesneli bezeme bir merkezden yer alan kompozisyon sarma tekniği ile işlenmiştir. Bu motifi çevreleyen baklava dilimi geometrik bezeme balıksırtı, verev sarma, sap işi, kordon tutturma tekniği yapılmıştır. Silahlığın dört köşesi; iki yaprak ve ortada bir adet yıldız çiçeğinden oluşan bitkisel bezeme simetrik olarak balıksırtı tekniğinde işlenmiştir. Bele bağlanacak kemer kısmı; balıksırtı kenarına sap işi en dış kısmında verev sarma tekniğinde süslenmiştir. Kemerin kenarları ise makine dikişi ile tamamlanmıştır. İşlemlerde pembe, krem rengi ve yeşil pamuk iplik kullanılmıştır.

Fotoğraf 7: Çeşitli iğne tekleri ile işlenmiş silahlık

Fotoğraf 8’de Harbiye Askeri Müzesi’nde 517-123 envanter numarası ile kayıtlı olan silahlık 19. yüzyıla ait olup, eserin envanter kayıtlarında ölçüsü bulunmamaktadır ve sergi bölümünde bulunduğu için ölçüsü alınamamıştır. Kahverengi deri silahlık dikdörtgen formludur. Silahlık üç gözden oluşmuş olup, tek kapaklıdır ve uzun taşıma kayışı bulunmaktadır. Silahlığın ön yüzünün ortası; hilal ve yıldızdan oluşan nesneli bezeme bir merkezde yer alan kompozisyon mevcuttur. Silahlığın ön yüzü; bir dalın üzerinden yapraklar, güller ve spirallerden oluşan bitkisel bezeme simetrik olarak yerleştirilmiştir. Bu kompozisyonun kenarında dikdörtgen formunda iki sıra ince düz sarma işlenmiştir. Bu iki sarma arasında bir yaprak ve bir mine çiçeğinden oluşan bitkisel bezeme atlamalı sıralamalarla oluşan kompozisyon bulunmaktadır. Silahlığın alt kısmında bulunan geniş bölümde ise fiyonk nesneli bezemenin içinden çıkartılan dallar, yapraklar, mine çiçekleri ve güllerden oluşan bitkisel bezeme bir merkeze yönlendirilmiş kompozisyon yer almaktadır. Bu kompozisyonun kenarları ince sarma ile tamamlanmıştır. Bu kompozisyonlar altın sarısı sim ile dival işi tekniğinde işlenmiştir.

Fotoğraf 8: Dival işi tekniği ile işlenmiş silahlık

4. SONUÇ

Koruyucu niteliği ve sağlamlığından dolayı deri, en eski toplumlardan beri korunma amacı ile gerek giysilerde gerekse askeri savaş eşya ve teçhizatlarında kullanılmıştır. Müzelerde nakışlı deri silahlıklar üzerinde yapılan incelemelerden elde edilen bilgilere göre; incelenen silahlıkların 19. yüzyıla ait olduğu saptanmış olup, Türk ve İslam Eserleri Müzesinde ETN 2028 envanter numaralı eserin kayıtlarında ait olduğu döneme ilişkin bilgi olmadığı tespit edilmiştir.

Eserlerin minimum ve maksimum en (cm) değeri 12 cm. ile 40 cm arasında, boy (cm) değerinin ise 32 cm. ile 47 cm arasında değişiklik gösterdiği saptanmıştır. Harbiye Askeri Müzesinde bulunana bir eser sergi bölümünde olduğu için ölçüsü alınamamıştır.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda silahlıkların işleminin 7 adetinde sim iplik, 4 adetinde deri iplik, 2 adetinde kurt, 1 adetinde ise pamuk iplik, hazır harç ve tırtıl kullanıldığı görülmüştür. Eserlerde kullanılan kurt ve tırtılın gösterişli bir görünüm kattığı görülmektedir.

İncelenen silahlıkların tamamlayıcı malzeme olarak 7 adetinde metal toka, 1'er adetinde ise kordon ve metal zımba kullanılmıştır. İncelenen veriler doğrultusunda metal tokenın bele bağlamak için kullanılan kayışın boyunu ayarlamak için, kordonun kayışa süs amaçlı takıldığı, metal zımbanın ise silahlığın üzerindeki deri parçalarını tutturmak için kullanıldığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bilgilere göre silahlıkların üzerine kumaşta olduğu gibi nakış tekniklerinin en ince detayları büyük ustalıkla uygulanmıştır. Bu tekniklerden eserlerin, 7 adetinin dival işi tekniklerinden, düz sarma, 4 adetinin verev sarma, 3 adetinin yarmalı sarma, 2 adetinin kabartmalı sarma ve balıksırtı, 1 adetinin verev pesent iğneleri, Türk işi tekniklerinden; 1'er adetinin verev sarma ve susma iğneleri, basit nakış iğne tekniklerinden; 3 adetinin sap işi, 2 adetinin makine dikişi, 1'er adetinin ise balıksırtı, tohum işi, harç tutturma teknikleri, 2 adetinin applike tekniklerinden toplam 14 iğne tekniği ile süslendiği saptanmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen eserlerin işleminin kurt tutturma ve tırtıl tutturma teknikleri ile süslendiği anlaşılmıştır.

İncelenen silahlıklarda kullanılan derilerin renk olarak 4 adetinde kahverengi, 3 adetinde siyah, 1 adetinde ise bordo, işleminin 7 adetinde altın sarısı, 2 adetinde sarı ve krem rengi, 1'er adetinde ise pembe, yeşil, kahverengi kullanıldığı tespit edilmiştir.

Elde edilen bilgilere göre eserlerin tamamı bitkisel bezeme, 6 adeti geometrik bezeme, 2 adeti ise nesneli bezeme ile süslendiği saptanmıştır. Bu verilere göre bitkisel bezemenin hem geometrik hem de nesneli bezeme ile birlikte kullanıldığı anlaşılmıştır.

Araştırma kapsamında incelenen silahlıkların 7 adetinde merkezde yer alan düzenlemeler, 4 adetinde simetrik yapılan düzenlemeler, 2'şer adetinde bir merkeze yönlendirilmiş düzenlemeler, atlamalı sıralamalarla yapılan düzenlemeler, bağlantılı sıralamalarla yapılan düzenlemeler, 1 adetinde ise düzgün sıralamalarla yapılan düzenlemeler ile kompozisyonlar oluşturulduğu saptanmıştır.

Eserlerin 4 adetinde iki kompozisyonun, 3 adetinde üç kompozisyonun, bir arada kullanıldığı anlaşılmıştır. Bir adet silahlığın ise bir kompozisyon ile süslendiği tespit edilmiştir.

Türk kültür ve sanatında önemli bir yere sahip olan deri ve işleme askeri alanda da bu önemini korumuş ve koruma niteliği olan silahlıklar kaliteli işçilik ve sanat değeri taşıyan eserler arasında yer almıştır. Bozulmadan günümüz kadar gelmiş ve bugün araştırma kapsamında ele alınan Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Beşiktaş Deniz Müzesi ve Harbiye Askeri Müze koleksiyonlarında ziyaretçilerine görsel bir güzellik sunmaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan kültürel değerlerimizi yaşatmak, gelecek kuşaklara aktarmak, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtmak açısından, yapılacak bilimsel ve sanatsal çalışmalar büyük önem taşımaktadır. Müze koleksiyonlarında olan bu değerlerimizi envanter bilgilerindeki özellikleri ile birlikte ayrıntılı olarak araştırıp, ortaya çıkarmak araştırmacıların en başlıca görevi arasında yer almalıdır.

KAYNAKLAR

Akbulut, İ. (2000). "Cebehaneden Askeri Müzeye", Skyline Dergisi, 209: 230-237.

Art Of Embroidery, (2010), İşleme Sanatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, 1. Baskı, Ankara.

- Aşa, H. E. (1996). “Kadın Kıyafetleri”, Osmanlı Ansiklopedisi Tarih/Medeniyet/Kültür, 5:68-73, İstanbul.
- Barışta, H. Ö. (1995). 10. Uluslararası Türk Sanatı Kongresi'nin Ardından-Cenevre'de Açılan Sergilerdeki Osmanlı İmparatorluk Dönemi İşlemeleri, Sanat Kültür Bakanlığı, 8: 34-38.
- Barışta, H. Ö. (1997). Türk El Sanatları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Barışta, H. Ö. (1998). Türk El Sanatları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Barışta, H. Ö. (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları / 2342, Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Sanat Eserleri Dizisi /253, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Berker, N. (1981). İşlemeler, Topkapı Sarayı Müzesi, 6, Yapı ve Kredi Bankası Kültür ve Sanat Hizmetlerinden, İstanbul.
- Biçici, K. H. (1995). “İstanbul Askeri Müze ve Kültür Sitesinde Bulunan Ressam ve Bilinen Yağlıboya Tablolar”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Demirli, Ö. A. (2006). Sandıklarda Saklı Saray Yaşamı, TBMM Milli Saraylar Yayınları, İstanbul.
- Dıvrak, M. (2010). “Klasik Dönem Osmanlı Çadır Süslemelerinden Kıvrırma, Oturtma, Çırpma (Aplike) Tekniğinin Günümüz Gereksinimlerine Uyarlama Önerileri”, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana sanat Dalı, İstanbul.
- Erdönmez, C. (2002), Askeri Kültür Varlıkları İçinde Deri Aksesuarların Üretim, Kullanım ve Süsleme Teknikleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, No: 342, İstanbul:
- Köklü, H.. (2002). El İşlemeleri, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.
- Markaloğlu, Ş. (1996). Dival İşleme (Sırma-Maraş İşi). Özkan Matbaacılık, Ankara.
- Meriç, At.. (1991). “Kahramanmaraş Altın-Gümüş Sırmalar İçinde”, Kültür ve Sanat Dergisi: 10. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Önder, M. (1998). Antika ve Eski Eserler Kılavuzu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları No: 341, Ankara.
- Özcan, T. F. (1994). Türk Nakışları Öğretim Yaprakları, Önder Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara.
- Parmaksızoğlu, İ. (1971). İbn Batuta Seyahatnamesi'nden Seçmeler, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Sain, B. (1994). Türk İşi, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Lisans Tamamlama Programı, Ders Notları, Ankara.
- Sarıoğlu, H. ve Özdemir, M. (2007). “İstanbul Askeri Müzesi'ndeki Deri Askerî Eşya ve Aksesuarlardan Örnekler”, Erdem İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 16(48), 85-108. İnternet: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erdem/issue/44053/542754>, Erişim Tarihi: 02.01.2017.
- Sarıoğlu, H. ve Özdemir, M. (2013). “Savunma Silahlarından Deri Kalkanlar Harbiye Askeri Müzesi Koleksiyonu”, Sanat Dergisi, 0 (22), 85-97. İnternet: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataunigsfd/issue/2610/33593>, Erişim Tarihi: 02.01.2017.
- Sürür, A. (1976). Türk İşleme Sanatı, Apa Ofset Basımevi, İstanbul.
- Tekeli, S. (1996). Türk Yay-Ok Tarihi, Askeri Müze Koleksiyonlar, Askeri Müze ve Kültür Sitesi Yayınları, 18-33, İstanbul.
- Teufel, C. L. (2003). Koos Couture Collage, Inspiration & Techniques, Printed In Thailand,
- Türkoglu, S. (2002). Tarih Boyunca Anadolu'da Giyim Kuşam, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ambrose, T. & Paine, C. (2005). Museum Basics: Heritage: Care-Preservation – Management, New York: Routledge –ICOM.
- Shaw, W. (2004). M. K. Osmanlı Müzeciliği: Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kamal, A. (2018). “Arkeolojik Alan Müzeleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul Arkeoloji Müzesi ve Ürdün Arkeoloji Müzesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müze Yönetimi Bilim Dalı, İstanbul.

Ölçer, N. (2002). Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kitabı, Akbank, İstanbul.

Cengiz, H. (2010).” İstanbul Müzeleri Literatürü”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, 8 (16), 277-332.

Yetimoğlu, P. (1992). “Beypazarı’nda Sırma İşçiliği”, Kültür Sanat Dergisi, Kahramanmaraş Özel Sayısı, 72-74, Ankara.

<https://denizmuzesi.dzkk.tsk.tr/index.php/tr/tarihce-1>). Erişim: 05.12.2020

Askerî Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı (msb.gov.tr). Erişim: 05.12.2020

